

**MANUEL PALAHÍ,
MATÈRIA HUMANA
L'obra artística d'un gironí
inconformista i escrutador.
Aproximació subjectiva**

LLUÍS MARIA DE PUIG

Diputat per Girona

President de la Comissió de Cultura del Consell d'Europa

M'agradaria tenir una cultura llarga i ample sobre l'art i la creació artística per a poder dir tot el que s'ha de poder dir sobre l'obra de Manuel Palahí. Hom té la impressió que la creació estètica d'aquest home té tantes direccions, connexions i referències que per a tractar de parlar-ne amb rigor i profunditat calen uns coneixements (i tal vegada un grau de sensibilitat davant el fet creatiu) que no poseeix qui signa aquestes pàgines, només format en uns rudimentaris estudis d'història de l'art i, això sí, amb un interès viu per la creació plàstica i l'art en general. El que Manuel Palahí ve proposant en la seva incursió artística, en el que és fonamentalment un *procés d'incursions*, mereix i mereixerà que els entesos s'hi aboquin i remarquin amb detall totes les particularitats de l'oferta d'aquest personatge alhora simple i directe, complex i sofisticat per la cultura que arrossega qui, per la seva multiplicitat de facetes i cartes de visita, aporta un ventall tan extens i divers que, sincerament, es fa difícil de situar i interpretar en la seva plenitud, per aquells que no som capaços d'arribar al fons del fons d'aquest creador fantasiós i impactant, explícit com un nen a voltes, i també inextricable a vegades en el seu viatge subterrani, quan s'endinsa sense fre en les profunditats de la conducta humana.

Aquestes ratlles son una pura temptativa de descriure la trajectòria d'aquest home sorprenent en el marc del nostre temps i de la nostra ciutat, escri-

tes per un amic perplex i admirat, interessat pel pàlpit de la Girona present i futura, és a dir per la Girona eterna, la que batega tan sovint en l'obra de Palahí, projectada sense dubte a l'universalitat i consagrada a la problemàtica de l'home actual, proper i llunyà, però enfonsada a les nostres pedres venerables amb unes arrels llargues, segures, profundes. El món des de Girona, ve-li-aquí. En aquest sentit el descobriment d'en Manuel Palahí com a artista és una de les coses més agradables que ha produït el microcosmos cultural gironí dels darrers temps. Per això ens hem sentit impel·lits a parlar-ne encara que, ateses les limitacions, sigui tan sols en aquesta aproximació subjectiva i personal, simplement per donar testimoni del fet, esperant que d'altres més entenimentats el sàpiguen valorar com cal.

En aquest frontispici volem simplement assenyalar que allò que ens sembla més present i transcendent de l'obra de Manuel Palahí és la seva dimensió humana, la seva preocupació per l'home, el fet que per damunt de tot la matèria artística que ens ofereix tant com *estètica és humana*. Potser ell mateix no hi estarà d'acord amb aquesta apreciació (tant se val; els creadors no tenen perquè estar d'acord amb els seus crítics, ni aquests han de veure l'obra des d'un prisma exacte i mimètic de l'artista); tal vegada ell es proposava una expressió més estrictament plàstica, conceptual, artística. Però a parer nostre el que li surt és una torrentada d'idees, inquietuds, dilemes, denúncies, patiments sobre els individus i la societat, sobre l'home sol o en col·lectivitat. En aquest sentit l'obra artística de Manuel Palahí no és només una aportació a les formes, a l'art per l'art, al culte a l'objecte ans és també, mitjançant uns llenguatges estètics particulars, una immersió en la vida dels homes davant les seves paradoxes i contradiccions. Afirmació que tractarem d'argumentar en aquestes ratlles i que ens sembla que no estranyarà a ningú que conegui la seva trajectòria personal, els seus compromisos com a ciutadà, la seva actitud vital.

ELS APRENENTATGES

El que ens presenta Palahí com a obra d'art encara que tingui molt d'intuïtiu, és el resultat d'una acumulació cultural, és el que surt del bagatge que el seu autor ha anat assimilant en el llarg aprenentatge que ha estat la seva vida. Jo el vaig conèixer quan era un seminarista, un aplicat i convençut estudiant per capellà del Seminari de Girona. Un Seminari que jo coneixia bé atès

que el meu germà Jaume hi va fer tota la carrera (encara que a diferència de Palahí, no es va acabar d'ordenar) i hi anava cada setmana a veure'l en les llargues temporades docents i vaig compartir l'amistat d'alguns dels seus companys al llarg de molts anys. Per això se bé que aquell seminari del Dr. Estela on va formar-se el nostre artista era el millor lloc de Girona per aprendre humanitats, el lloc on es podia adquirir amb més solidesa allò que anomenem una cultura general, més aviat clàssica i escolàstica: llatí, història, filosofia, teologia, moral... Però també era un espai, en el qual es podia apreciar un sentit de llibertat i fins i tot d'esperit crític (a redós dels aires del Vaticà segon) i un coneixement i estimació pel país que tal vegada era rar suposar en aquests tipus d'establiments, durant aquells anys negres. En altres potser hom hi podia endevinar el corresponent llast de no pocs enrocaments i anacronismes tenint en compte els temps i el paper de l'església oficial i la seva jerarquia. En el seminari de Girona, en canvi, no eren aquests enquistaments endarreridors els predominants i més enllà d'evidents carrincloneries es respirava una atmosfera de rigor estudiós i una profunditat en la reflexió sobre la pròpia fe i el paper de l'Església que no s'allunyava de les inquietuds del mon laic. d'ací que hàgim de constatar que en la mateixa vocació primera del nostre home, d'arrel espiritual, conreada sistemàticament en aquells anys de formació del futur sacerdot, hi havia una voluntat de servei a la comunitat, de preocupació per l'home, que serà enriquida per la reflexió constant des d'una vessant transcendent, però també humana realitzada en el seminari de Girona. Aquest mateix esperit forjà figures que s'han significat en diferents camps culturals i en actituds compromeses socialment. Ara em ve preferentment el record de la figura coratjosa del seu company de promoció i amic comú nostre, el traspassat Just-Manel Casero, referent ineludible en la transició democràtica gironina.

I tot aquest bagatge és a la seva obra. Aquells estudis i aquell esperit són a la base del treball artístic de Palahí que és a les antípodes alhora d'un artista naïf o d'un pintor o escultor conformista.

Un altre aprenentatge que es farà evidentíssim en la seva obra és el que li procura el seu origen familiar. Es evident que en el resultat artístic de Manuel Palahí hi trobem el fill de menestrals, el descendent d'una nissaga d'artesans del llibre, de treballadors de les arts gràfiques i de l'enquadernació. També recordo Palahí, en alguna època de vacances, en el taller de la Força, en aquells temps en que els llibres s'enquadernaven. Els llibres havien de durar

tota la vida i se'n havia de tenir cura. Els Palahí eren uns acreditats experts en aquest camp. Així, aquell Palahí que en principi no anava per artesà va contemplar amb curiositat l'habilitat i la perícia del treball manual i va aprendre algunes regles i les beceroles de l'ofici. De tot plegat li va quedar la passió pel llibre i l'escriptura i el sentit de la manipulació de l'objecte artístic, de l'acabat, de la feina ben feta i polida. I tanmateix i va adquirir una certa destresa, un art, literalment parlant. Ell mateix ha confessat fins a quin punt aquelles tasques artesanals del negoci familiar el van acostar al coneixement de certes tècniques, als instruments de l'obra, al món de les eines, els materials, els colors i els líquids. La petjada artesanal és una de les marques de fàbrica d'en Manuel Palahí i es quelcom que va aprendre des de petit, a casa.

El trencament que suposà l'abandó del sacerdoci el superà amb un esforç nou de formació : l'estudi de la psicologia, l'exercici de la qual es convertiria finalment en la seva activitat professional. Palahí s'hi capbussà. Al capdavall l'estudi dels estats de consciència i del comportament de l'home no és tan allunyat de la vocació inicial de servei a comunitat des d'una visió transcendent que l'havia mogut des de la seva infantesa. Sovint s'ha assimilat la noció de *psique* a la d'*ànima*, per entendre'n's. En aquest món complex i boscos s'endinsà, cercant respostes a les conductes i a les patologies del cervell humà, ni més ni menys, en una inquieta i permanent recerca i dedicació personal. No cal dir que aquesta introspecció al psiquisme, aquesta immersió en les profunditats del misteri de la intel·ligència i la voluntat humana, per una persona de la trajectòria i les inquietuds de Manuel Palahí era ploure sobre mullat si hem de creure als experts que ens diuen que la psicologia és la ciència que estudia el conjunt de caràcters i comportaments dels individus i dels pobles.

Després d'estudiar va experimentar. En una llarga etapa es dedicà a l'exercici professional de la psicologia en el marc d'un treball social que el feia estar en contacte amb el món de les situacions límits i sovint irreversibles del que anomenem segurament abusivament la subnormalitat. Terreny aspre i interpel·lador que exigeix una dosi d'autocontrol i perspectiva que no posseeix tothom. Treball social sí, de servei a la comunitat, d'ocupar-se de la marginalitat més punyent, però al mateix temps esforç de penetració en el camp insondable del cervell humà, d'intuïció de sensacions i comprensió de sentiments en els propis confins de l'esperit, de l'intel·lecte, del ser. I també, per la seva prò-

pia naturalesa en els confins de la ciència, del saber, de les certeses i de l'ignot, davant l'abisme de les estances desconegudes, de la matèria gris, alienes a l'ús de raó, a l'enteniment i al discerniment, però que tanmateix són part de l'home, la part fosca de l'home, la dimensió desconeguda. Pogué desenvolupar parcialment la seva creativitat aplicant-se en la confecció de materials pedagògics adaptats a diferents camps especialitzats, unes vegades per a disminuïts psíquics o d'altres per a sensorials, invidents. Així també participà activament en iniciatives de pedagogia social com en la creació i formació en l'Escola d'Educadors Especialitzats de les Comarques Gironines, en el disseny i en els inicis del Pla contra la pobresa a la ciutat de Girona, o en la cooperativa d'inserció laboral Encapça entre d'altres. Impressionant experiència.

Finalment aquests darrers anys s'ha dedicat a la consulta privada de psicologia, treballant ara sobre els problemes de la vida quotidiana que tenen els individus del carrer en el nostre temps. Totes les angoixes., obsessions, temors, incomprendions, manies, fantasmes, filies i fòbies dels homes i les dones d'aquest rodal, expressades a peu de divan, li han continuat procurant constant matèria d'aprenentatge. El fet de ser un psicòleg no és aliè a la seva obra; tot al contrari. Potser ens seria impossible d'entendre alguns dels missatges que transmet la seva producció artística, si no hi veiéssim la traça de l'escorcollador de voluntats i consciències que és Palahí, com a professional d'aquesta especialitat científica.

Estem, doncs, davant un tipus que no arriba al seu propi estil creador per generació espontània ni per un innat geni creatiu des de la infantesa, com un Picasso qualsevol; no : hi arriba després dels aprenentatges successius que hem evocat (l'artesanía, l'estudi humanista, l'anàlisi psicològic, el compromís social) que li donaran la percepció del cosmos, de l'espai, dels símbols i de la representació de l'home i de les coses que trobem sobre i sota les seves propostes estètiques/ètiques que constitueixen la seva proposta artística.

L'ARTISTA QUE HI HAVIA DINS

Malgrat tantes activitats i compromisos Manuel Palahí no havia acomplert bona part de les seves ambicions. I poc a poc sorgí l'artista, aparegué l'home que volia comunicar el que portava a dins mitjançant això que anomenem l'art plàstic, l'art, que per ésser-ho per comparació a l'artesanía o a l'uti-

litarisme, ha de ser un llenguatge on hi predomini l'estètica segons una antiga i generalment acceptada definició. En la sempre difícil i arriscada temptativa de definir que és art i que no ho és, que és creador i que no ho és, que és nou i que és purament seguidisme en Manuel Palahí ens sembla quelcom més que un pur conreador dels mites i dels modes ja coneguts (que també), un més dels que amb una certa gràcia, ens reproduïx i recorda els valors, els mites, els símbols i les característiques físiques i mentals de la nostra societat instal·lada. No blasmarem pas els que així ho fan : és una manera com una altra d'expressar-se. Són els seguidors de l'estil, els difusors d'una estètica que ha esdevingut ja sistema de tan lligada als valors dominants (que no cal confondre amb els creadors compromesos amb un *sistema estètic*, com podrien ser els intel·lectuals orgànics definits per Gramsci defensors d'una visió del poder social o polític i d'una moral pels quals defensen també unes normes estètiques). Els primers són els reproductors de l'imaginari que correspon a l'estil i *modus vivendi* de la societat que els envolta. Són els *estèticament correctes*, de vegades explícitament acomodaticis o almenys contemporitzadors amb la cultura hegemònica, altres vegades camufladament innovadors i aparentment transgressors. Front a aquesta realitat i amb una rotunditat que li es molt pròpia Tàpies ens ha recordat que aquests no són artistes; que si no hi ha un missatge transformador, revolucionari, vertaderament innovador, no és art. De fet, com ens dirà Jean Duvignaud els segons (els orgànics) tampoc són tots plenament innovadors i defensables des d'aquesta perspectiva. Les normes que volen imposar a voltes tendeixen a marginalitzar i fins i tot a eliminar les obres que no entren dins el marc estètic i ideològic que ells mateixos han definit i d'altra banda a vegades la seva adhesió a l'ideal de bon gust i l'academicisme respectuós són prou conservadors en la mesura que defensen un únic ideal ètic i un sol ordre social. El realisme socialista de la Unió soviètica pot ser un exemple rotund del que volem dir. I és que l'estètica permet, a voltes, un joc visual o conceptual d'aparença trencadora, si bé el fons és bàsicament poc compromès, ideològicament i socialment conservador. L'artista *aparentment* rebel, superficialment trencador és una figura força corrent en el nostre món.

Seguint aquest criteri doncs, ens cal admetre que no tots els estilistes són artistes, encara que siguin acceptats com aitals pel mercat, la societat i una determinada visió de la cultura, la cultura del sistema. En aquest marc trobem que l'obra de Palahí, malgrat l'espai relativament estret que deixen les consideracions que acabem de fer, respon a allò que sí que hem de considerar com

a creació artística, com una oferta de personal llenguatge estètic de comunicació i com una aportació d'estil singular i original gens acomodaticia, en el límit a voltes, de la incorrecció estètica i política. El fet és que el nostre artista, a partir d'un cert moment necessita expressar les moltes idees que bullien en el seu cap i emportat tal vegada per l'estimació pels objectes i l'habilitat manual apresada a casa o pel propi microcosmos social i cultural fruit de la seva educació intensa i extensa – o per totes dues coses juntes – inicià un treball creador que comença a ser considerable quantitativa i qualitativament, amb una pluralitat de propostes, tècniques, estils i disciplines que demostren que ens trobem davant d'un brollador aparentment inesgotable.

Aparegué l'artista que hi havia dins. Com ell mateix ha dit, no fou de sobte un dia, ans després d'anys de reflexions i provatures, de temptatives en la pura intimitat i en l'àmbit reduït dels més propers, que començà una producció artística, de pintures, escultures, poemes, que poc a poc va prenent cos i esdevé cada cop més potent, més agosarada, més completa. Sorgeix l'artista que hi havia dins d'aquell psicòleg d'inquietuds espirituals i vocació social. Es produeix l'erupció creativa, dels objectes, dels missatges, de la forma, dels colors, de la matèria. Aquell ciutadà que ens semblava discret i voluntariós ens mostra que dins d'aquella aparença més aviat greu, reflexiva i empírica, hi habitava (i s'hi desenvolupava) un imaginatiu, un experimentador, un creador agosarat capaç d'ensenyar-nos un món d'idees, d'estils i de formes i de contagiar-nos una pila de sentiments mitjançant una obra plàstica. Avui ignorem on arribarà aquest artista. Com aquell qui diu, l'acabem de descobrir com a tal. Però pel que porta realitzat fins ara, en l'etapa de plenitud i equilibri intel·lectual que li arriba, hom pot esperar una obra considerable, en tots els sentits, que l'afermin com uns dels creadors de més interès del nostre temps en aquestes contrades.

IRRUPCIIONS I PROPOSTES

No es tracta aquí de fer l'inventari de la seva obra ni de referir-nos amb detall a cadascuna de les seves aportacions sinó de fer un comentari general que ens permeti sostenir la idea central del nostre anàlisi o sigui la importància del factor humà en aquesta obra, més enllà de les seves innegables virtualitats purament formals. Al costat d'aquestes pàgines n'hi haurà d'altres que

s'introduiran en les consideracions formals, d'estil, d'escola, de tècnica, de referència històrica, de tendència artística, de moviment plàstic. Per això ens limitarem a contemplar l'obra en el seu conjunt i sota el prisma que ens interessa, el missatge humanista que hi ha al darrera de bona part de la producció artística de Manuel Palahí.

Resseguint el periple artístic de Palahí ens adonem que des dels inicis es llença a la recerca de nous llenguatges i expressió; també a una sistemàtica exploració de nous temes. Hi ha una barreja inicial de poemes (literatura) i de missatges plàstics (pintura, collages, poemes visuals) i de treball d'objectes, que poc a poc es va definint en un procés de canvis, de decantaments, que a parer meu tenen més a veure a canvis en la matèria i l'estètica, la presentació formal, que en l'argument, que en el fons. I de fet, treballa en diferents tècniques : el bronze , el ferro, la fusta, el metacrilat, la pedra, l'alabastre, al cartró, entre d'altres primeres matèries, per a realitzar fundicions, ensemblatges, poliments, encaixos, i esculpits. Sense oblidar que utilitza també objectes purs i simples per a composicions i descomposicions (ampolles, llaunes, plàstics, capses, ninots, mobles o estris domèstics) . Alternant aquests distints tipus de tècniques i materials, té els seus períodes que es poden entreveure perfectament. Hi ha els moments dels objectes, els de les pintures al·legòriques, els dels quadres filosòfics, els dels llibres del terciari....les obres de referència política, les de pura abstracció sideral, la petjada jueva, la Girona que apareix per davant o de trasantó... El temps passa, l'obra madura i l'artista ateny noves visions. Per contrast amb aquells artistes que sempre pinten el mateix (com tants escriptors escriuen sempre el mateix o tants cantants canten sempre la mateixa, d'altra banda) l'inconformista Palahí quan li vaga canvia de clau, de to i sovint la partitura entera. Es, en aquest sentit un creador fecund, amb tendència a deixar avall el ja experimentat i anar envers nous horitzons, noves formules de comunicació.

Si les ruptures i les reorientacions són una característica del seu procés creatiu podem identificar també altres elements que li son consubstancials. Un es la reflexió literària que sol acompanyar les mostres que presenta, sigui en forma de poemes o de conferències i relats que ell considera expositius de l'obra plàstica. Lligat a aquest acompanyament escrit, podem observar també la no negligible aportació dels lemes de les seves obres. Palahí és un autor de títols, un artista que bateja la seva obra i moltes vegades amb un text que, a

més d'informar a l'observador de l'obra, amplia la seva significació i a voltes li dona una nova dimensió que per elevació va més enllà del propi missatge visual. Titulacions com ara "*Escacs republicà*", "*(Catalunya:) On a Europa ?*", "*La veritat mai no pot ésser plenament dita*", "*La mosca al nas*", "*Tetrabrik antiquus*", "*Dissertació Magistral*", "*Satèl·lit en desús*", "*Gaia i Cia*", "*Tractatus longus, latus et profundus*"...entre molts d'altres, ens revelen una intencionalitat complementària i probablement indissoluble de la mateixa obra. "El nom entra a formar part de l'estructura de l'objecte" Així ell ho ha proclamat repetidament com un axioma fet seu seguint la visió estructuralista francesa, la d'un Lévi-Strauss, o més versemblantment i directament encara, la d'un Jacques Lacan, donada la seva preparació professional psicoanalítica.

Aquesta característica ens acosta a una altra : l'aproximació irònica i sovint sarcàstica de l'autor, que projecta en les formes i continguts l'element burlesc i sardònic de tal manera que a voltes dona un sentit especialment corrosiu a la crítica plantejada.

Sobrevolant l'obra palahiniana observem una multiplicitat d'incursions plàstiques i estètiques que per la seva pròpia quantitat i dispersió ens assenyalen un artista de curiositat extensa, un creador *touts azimuts*, a qui no l'espanya la novetat, que busca el repte, que prova i experimenta, sense remei. Comentarem aquí només dos àmbits d'aquesta creació : els objectes i els llibres.

L'HOME, AL CAPDAVALL

Manuel Palahí no escapa a l'atracció dels objectes. En la seva exposició CONTINENT&CONTINGUTS presentà una reflexió amb objectes quotidians dins la línia ancestral de la relació privilegiada de l'home amb els objectes que el rodegen, de l'hominització com ha dit Jean Poirier, en la mesura que els objectes són un perllongament de la vida de l'home i poden tenir el significat que els donem, els podem convertir en cosa, en mite; els podem sacralitzar i convertir en símbols en la mesura que juguen un paper en el nostre imaginari i en el nostre sistema a més d'acomplir la seva funció d'útil. Els propis objectes tenen el seu llenguatge, com es ben conegut pels simbolismes esotè-

rics, per exemple, o per la connotació econòmica o social. Palahí treballa l'objecte per canviar-lo, per jugar-hi, per transformar-lo, per invertir-lo. Sobre aquest treball Wendy Navarro escrigué que el nostre manipulador ens oferia "la imatge de l'home per mitjà dels objectes". És clar que aquestes metamorfosis objectuals Palahí no les fa pas com la recreació permanent d'una vida quotidiana viscuda, com una evocació de quelcom suspès en el temps; al contrari: els manipula en un afany innovatiu, de canvi, d'anar més enllà de la societat tradicional i repetitiva (que no vol altra cosa que perpetuar-se). No; Palahí és inventiu, parla de l'home somniat, de l'home del futur, com en una mena d'utopia o almenys amb una voluntat d'anticipació.

Els llibres. Sens dubte una de les seves creacions més impactants fou la mostra del que ell anomena les escultures bibliomòrfiques, uns impressionants trossos d'alabastre convertits en al·legòrics volums fossilitzats, transformats en l'objecte que representa la cimera de l'experiència i l'intel·ligència humana: el llibre. La creació és d'amor, de respecte i de passió pel llibre, i tal vegada de clam per un objecte que no sabem el futur que té. Els llibres de pedra – un material també de simbolismes inacabables i de relació continua amb l'home des del paleolític – ens fan pensar més aviat en manuscrits medievals relligats, amb llocs potents i fulles gruixudes, com si el nostre artista ens volgués recordar que els llibres són els dipositaris de la nostra memòria, de la memòria humana. En tot cas no hi ha res més humà que un llibre. Altres inclinacions, experiències, fets vitals les compartim amb els animals (menjar, el sexe, morir, per exemple) l'escriptura i la lectura, això és, el llibre, ens separa radicalment dels altres sers de l'univers. d'ací que aquells volums d'alabastre que ens semblaven llibres de veritat, eren un cant respectuós i ple de tendresa al millor que ha donat l'home.

Aquesta dimensió humanista l'hem trobat doncs a flor de pell. Els llibres, els objectes, el pas del temps (els instants), la llengua, el país, els jueus, Girona, les lletres, els escacs, les creus... amb ironia o sense, amb continència o provocació la preocupació, *l'arrière pensée* que ronda sempre, per davant i per darrera de la proposta estètica de Palahí és el drama dels homes, la peripècia humana, fins i tot la follia humana. La condició de psicòleg hi deu ajudar, perquè és evident que en l'obra d'aquest artista gironí hi ha una voluntat que és alhora filosòfica fruit, és de suposar, de les seves reflexions, somnis i cogitacions. És percepció, de vegades que allò que ens ofereix ha estat motiu de

no poques voltes de fulla. Però no oblidem tampoc la forta empremta poètica. Sovint projecta sobre el que fa una pàtina humanística fonamentalment lírica. Expressa sentiments, amor, tendresa. El que no l'impedeix, de sobte, despenjar-se amb el realisme sec i directe d'un sarcasme marca de la casa.

Com deia a l'inici d'aquestes ratlles queden moltes coses per a dir sobre el treball que ens ha presentat Manuel Palahí, que ens han sacsejat, que ens han sorprès agradablement. Aquí només hem improvisat una visió epidèmica del personatge i la seva producció. Aquest és el judici apressat que em mereix la constatació i la contemplació de l'obra artística d'aquest bon amic que, com s'ha pogut notar, no m'ha deixat indiferent i que em fa augurar noves aventures i sorpreses plàstiques que el consolidaran com un dels nostres autors amb més solidesa en l'ofici i més ventall conceptual. El temps ho dirà.